

передав по заповіту у спадок Львівській братській школі гетьман Петро Сагайдачний. У протилежному випадку Іов Борецький погрожував "страшним именем Господа Бога, грозным и справедливым на злых делателей судом Вседержителя". Також, про особливу любов до братчиків яскраво ілюструє факт залишення ставропігіального статусу Львівському братству, хоча в інших школах цей статус було ліквідовано [3, с. 205].

Отже, беручи до уваги попередні дослідження вчених щодо культурно-освітнього простору Львівської братської школи та вплив її ректора Івана Борецького, особливо в 1604-1605 рр., на статут і педагогічні ідеї школи, можна стверджувати про його велику роль у становленні педагогічної думки школи щодо навчання і виховання дітей і ролі співпраці вчителя і батьків дитини у розвитку її здібностей. Тому сучасна школа може взяти на озброєння принципи виховання та навчання і методики, які використовували у Львівській братській школі під час проведення занять.

Зауважимо, що виявлені теоретичні засади в навчанні і вихованні молоді в братській школі Львова можуть бути адаптовані для цілей сучасної освіти, яка повертається до своїх культурних витоків християнської моралі, а це, у свою чергу, спонукає до подальших наукових пошуків.

Список використаної літератури

1. *Борецький І.* Іже в святых отца нашего Иоанна Златоуста беседа выбрана о воспитанії чад / І. Борецький. – Л., 1609. – 36 с.
2. *Возняк М. С.* О воспитании чад / М. С. Возняк // Пам'ятки братських шкіл на Україні. – К., 1985. – 25 с.
3. *Голубев С.* Киевский митрополит Петр Могила и его духовные сподвижники / С. Голубев. – К. – Т. І. – 559 с.
4. *Ісаєвич Я.* Найстаріші документи про діяльність братств на Україні / Я. Ісаєвич // – К., 1966. – Вип. 2. – С. 12-22.
5. *Коба Л.* Братські школи в Україні : XVI – XVII ст. / Л. А. Коба // Початкова школа. – 1994. – № 11. – С. 45-47.
6. Радянська енциклопедія історії України. – К., 1971. – Т. 3 – 375 с.
7. ЦДІАУЛ. Ф. 129. Оп. 1. Спр. 68. "Альбом" Львівського Ставропігійського братства (рукопис у збірці ЛІМ), – Арк. 22-39. Публікація: MCS. – С. 603.
8. *Diplomata Statutaria.* Юбилейное издание в память 300-летия основания Львовского Ставропигийского братства. – Л., 1886. – Т. 1. – 215 с.

Олеся Погрібняк

ІННОВАЦІЙНІ ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ВИХОВАНЦІВ ЧЕРНІГІВСЬКОГО КОЛЕГІУМУ (1700-1786 РР.)

Праця споконвіків слугувала джерелом і важливою передумовою фізичного та соціально-психічного розвитку особистості. Упродовж багатовікової історії людства саме трудова діяльність була ключовим фактором усебічного розвитку особистості, формування її найкращих вольових і морально-психічних якостей (працьовитості, цілеспрямованості, наполегливості, самостійності, принциповості, відповідальності тощо). Людина розвивається духовно й фізично тільки в праці, без неї вона деградує, а будь-які спроби уникнути продуктивної діяльності зумовлюють негаразди для особистості зокрема і суспільства загалом. Необхідність формування в підростаючого покоління психологічної готовності до праці визначає мету трудового виховання.

У сучасному українському педагогічному словникові поняття «трудова виховання» визначається як "система виховних впливів, яка передбачає залучення дітей і юнацтва з метою їх загального розвитку до трудової діяльності" [1, с. 335]. Трудове виховання виступає важливим фактором підготовки учнів до самостійного життя та активної продуктивної праці.

Основними завданнями трудового виховання сучасні вітчизняні педагоги (А. Кузьмінський, В. Омеляненко та ін.) називають:

- формування любові до праці як її природної потреби і необхідності активної життєдіяльності;
- забезпечення соціально-психологічних умов для підтримання і розвитку фізичного та психічного напруження особистості, аби підтримувати членів суспільства на достатньому рівні працездатності;
- формування у вихованців умінь і навичок у певних видах продуктивної праці;
- виховання поваги до людей праці та бережливого ставлення до результатів праці [3, с. 264].

Проблема трудового виховання займає чільне місце у плідній творчій спадщині Івана (Іоанна) Максимовича (1651–1715) – талановитого українського педагогічного діяча, просвітника, богослова, літератора. Життя людини, хід історичних подій І. Максимович ставив у пряму залежність від характеру виховання, а не лише від Божої волі. Розвиток особистості, ефективність виховання залежить від її природжених даних. Основна мета виховання, за І. Максимовичем, полягає в підготовці людини до практичної діяльності на землі, а не тільки до потойбічного життя [2, с. 39].

У 1700 р. за підтримки і фінансування гетьмана Івана Мазепи І. Максимович заснував у Чернігові при Борисоглібському монастирі колегіум. Новостворений навчальний заклад на тривалий час здобув назву “Архієпископ Максимовичевський Чернігівський” на честь свого фундатора. Оскільки тодішня Україна вимагала освічених людей, а населення прагнуло дати хорошу освіту своїм дітям, то у Чернігівському колегіумі навчалася вихідці зі всіх станів тогочасного суспільства: козацької старшини, духовенства, рядового козацтва, міщанства, посполиті” [5, с. 86]. Зараховувалися у новостворений навчальний заклад усі бажаючі, незалежно від майнового стану родини. Таким чином, головним принципом діяльності Чернігівського колегіуму упродовж усього його існування був принцип установації та рівності усіх у навчанні (за аналогією з Києво-Могилянською академією). При колегіумі діяла велика бібліотека, яку І. Максимович збільшив і упорядкував, а також влаштував для неї спеціальне книгозховище.

У перші роки існування колегіуму було відкрито три класи: інфими, граматики та синтаксими, а через п’ять років – класи поетики та риторики [4, с. 30]. Як бачимо, трудове навчання як навчальний предмет у програмі Чернігівського колегіуму не передбачалося. Але трудове виховання учнів постійно здійснювалося у навчальній діяльності, повсякденному житті, суспільно корисній роботі.

Спочатку Колегіум розмістився у келіях кафедрального Борисоглібського монастиря. Архієпископія знайшла кошти, хоч і невеликі, для платні викладачам, які були призначені з числа ченців Борисоглібського монастиря – випускників Києво-Могилянської академії. При монастирі була бурса, де проживали іногородні малозабезпечені учні. Їм видавали дрова й кілька разів на тиждень хліб та крупу. Звичайно, цього було замало, тому бурсаки змушені були ходити містом і співати церковні псалми та жебракувати, за що міщани давали їм гроші [4, с. 30]. Таким чином, вихованці Чернігівського колегіуму долучалися до облаштування та впорядкування навчального закладу. Матеріальне забезпечення Чернігівського колегіуму в основному здійснювалося за рахунок архієрейської казни та пожертвувань громадськості. Фінансову підтримку освітньому закладові надавав гетьман Іван Мазепа, жертвував власні кошти і сам Іоанн Максимович.

Основоположник Чернігівського колегіуму Іоанн Максимович важливого значення у формуванні особистості своїх вихованців надавав праці. Праця в творах просвітителя виступає як один із найважливіших засобів виховання. Якщо людина не працюватиме, не виправдовуватиме себе справами, на неї очікує не лише моральне падіння, а й духовна загибель. Метою виховання, на думку І. Максимовича, є формування високоінтелектуальної, моральної, працьовитої особистості. В основу процесу навчання мають бути покладені принципи природовідповідності, доступності, послідовності, систематичності, корисності, міцності знань, наочності, зв’язку з життям тощо [2, с. 39].

Отже, Чернігівський колегіум, створений І. Максимовичем у 1700 році, можемо з упевненістю називати першим навчальним закладом вищого рівня на Лівобережній Україні. Хоча колегіум офіційно не мав статусу університету, але цей освітній заклад зі своїми програмами та якістю навчально-виховної роботи відчутно наближався до

рівня вищих навчальних закладів України XVIII століття. Його історія тісно перепліталася з бурхливим політичним, соціально-економічним та культурним розвитком Лівобережної України кінця XVII – початку XVIII ст., а сам заклад досить швидко набув усеукраїнського значення.

Список використаної літератури

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
2. Кислашко О. Д. Туптало, І. Максимович та Є. Прокопович про духовно-моральне виховання. / Олександр Кислашко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2010. – №12. – С. 38–40.
3. Кузьмінський А. І. Педагогіка : [підручник] / А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. – К. : Знання-Прес, 2003. – 418 с.
4. Мащенко С. Чернігівські Афіни (До 300-річчя заснування Чернігівського колегіуму) / Станіслав Мащенко // Людина і світ. – 1994. – №6. – С. 29–32.
5. Травкіна О. І. Чернігівський колегіум (До 300-річчя заснування) / Ольга Травкіна // Український історичний журнал. – 2000. – №6. – С. 83–93.

Тетяна Фазан

ІННОВАЦІЙНІ НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТРУДОВОЇ ПІДГОТОВКИ ЖІНОЦТВА У ПРАВОСЛАВНИХ МОНАСТИРЯХ УКРАЇНИ

У період з XIX – до початку XX століття стрімко росте число жіночих освітніх закладів, з'являються вищі жіночі курси що вкрай змінює уяву про роль жінки в суспільстві. Жіноцтво в другій половині XIX століття починає претендувати на частину суспільних ролей, які до цього були традиційно чоловічими.

У середині XIX століття почали переглядатися сформульовані ще в XVI столітті норми “Домострою”, які виражали традиційне православне уявлення про жінку тільки як про продовжувачку роду і берегиню домашнього вогнища. Дослідження динаміки розвитку системи жіночої духовної освіти дозволили зрозуміти процес трансформації соціальних функцій жінки в суспільстві. Процес інтеграції жінки в суспільне життя призвів до змін повсякденних елементів – способу життя, звичок, стереотипів поведінки, системи виховання, сімейних цінностей, психологічних уявлень про соціальні ролі в суспільстві різних груп за соціальною і тендерною ознакою.

На даний час проходить відродження духовно-навчальних закладів, у тому числі і системи жіночої духовної освіти: відроджуються жіночі єпархіальні училища, жіночі відділення при духовних семінаріях, створюються вищі духовні навчальні заклади для мирян. Саме вивчення історичного досвіду дозволяє показати, наскільки виправдані намагання відродити систему релігійного виховання, уникнути сліпого копіювання і не повторити помилок минулого, не допустити помилкового розуміння ролі православної культури і церковної організації в житті сучасного суспільства і держави. З огляду на це, важливого значення набуває вивчення діяльності церковнопарафіяльних шкіл в Україні, які зробили вагомий внесок у ліквідацію неписьменності серед народу, в піднесенні його духовності.

У другій половині XIX ст. відбулося територіальне роз'єднання українських земель, завершилося формування української нації, ускладнилася соціальна структура та політизувалося суспільне життя. Усі ці явища та процеси залишили помітний слід на розвитку культурної, освітньої та виховної сфери [1, с. 249].

Водночас у пореформений період існували чинники, які заважали розквіту української культури, помітно деформували процес її розвитку. Відсутність в українців власної національної держави, асиміляторська політика Російської імперії призвели до трагічних наслідків – еміграції значної частини інтелігенції за кордон; залучення елітної частини українських інтелектуалів (М. Гоголь, В. Короленко, К. Ушинський,